

Метою четвертого етапу «Взаємозв'язок експортного потенціалу авіаційного комплексу України з іншими галузями національної економіки та зовнішнього середовища» НДР «Дослідження експортного потенціалу авіаційного комплексу України» є оцінка ендогенних та екзогенних факторів розвитку експортного потенціалу та конкурентоспроможності авіаційного комплексу України на світових ринках.

Інформаційну базу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України та ЄС, що регулюють господарську діяльність підприємств транспорту, документи методичного та нормативного спрямування міжнародних організацій у сфері реформування транспорту, матеріали, опубліковані в наукових фахових виданнях, інформація Державної служби статистики України, Національного банку України, аналітичні матеріали Міністерства інфраструктури України, Міністерства фінансів України, Рахункової палати України, Державного підприємства з обслуговування повітряного руху України «Украерорух», статистичні дані ДП «ЗАВОД 410 ЦА», комунального підприємства «Міжнародний аеропорт «Київ» (Жуляни)», Міжнародного аеропорту «Бориспіль», статистичні дані підприємств авіаційної галузі України тощо.

В результаті виконання четвертого етапу НДР:

- здійснено аналіз структурних характеристик розвитку експортного потенціалу авіапідприємств та їх впливу на соціально-економічний розвиток країни;
- визначено глобальні тренди розвитку авіаційного ринку та визначено місце авіаційного комплексу України у цій системі, а також перспективи його розвитку із урахуванням впливу внутрішніх і зовнішніх факторів ризику;
- обґрунтовано стратегічні пріоритети зовнішньоекономічної політики розвитку та реалізації експортного потенціалу підприємств авіаційного комплексу у контексті його інтеграційних зв'язків з іншими секторами економіки.

У процесі досліджень на четвертому етапі з метою оцінювання зв'язку між розвитком експортного потенціалу та покращенням ключових соціально-економічних процесів у державі, було обґрунтовано базові положення теорії формування й раціонального використання потенціалу підприємств авіасектору, встановлено наукові принципи побудови стратегії нагромадження експортного потенціалу підприємств авіаційної галузі. Підтверджено, що розвиток експортного потенціалу суттєво впливає на соціально-економічні та виробничо-господарські процеси в державі.

Встановлено, що Україна входить до переліку країн світу, що мають замкнений технологічний цикл створення і виробництва авіаційної техніки. Водночас, доведено, що попри наявний високий потенціал вітчизняної авіаційної промисловості, галузь переживає кризовий період, що проявляється у:

- руйнування та знищення об'єктів інфраструктури авіаційного комплексу внаслідок війни;
- руйнуванні системи національного ринку авіаційної техніки;
- недостатній керованості конверсії розробок і виробництва;
- фізичному та функціональному зносі основних потужностей, стендових і випробувальних баз;
- техніко-технологічному відставанні від провідних країн;
- недостатньому обсязі надходжень інвестицій у розвиток галузі;
- втраті спадковості у підготовці кадрів високої кваліфікації.

До основних перешкоди у розвитку підприємств авіаційного комплексу України віднесено:

- військові дії на території України;
- руйнування та знищення об'єктів інфраструктури авіаційного комплексу;
- невеликий розмір внутрішнього ринку, адже у галузі комерційного літакобудування саме значний обсяг внутрішнього ринку є важливою стратегічною перевагою, оскільки забезпечує економію на масштабах у виробництві й сервісному обслуговуванні;

- мала частка світового ринку, яку займають авіапідприємства України;
- недостатні післяпродажні послуги з технічного обслуговування та ремонту, що є ключовим при продажах літаків, особливо при експорті;
- застаріле закрите управління, брак співпраці з постачальниками для розподілу ризиків внаслідок залежності від держави;
- брак професійних кадрів авіабудівної галузі;
- обмежене фінансування на стадії розробки;
- неефективне фінансування клієнтів;
- брак загальної державної підтримки розвитку.

Досліджено зв'язок розвитку експортного потенціалу авіаційної галузі з іншими с секторами економіки та інституціями у таких аспектах:

1. Зниження негативного впливу української авіації на навколишнє середовище, що передбачає запровадження широкого спектру інструментів публічного адміністрування з урахуванням ключових концепцій «екологічного» розвитку.

2. Розвиток авіаційної медицини, предметом якої виступають: особливі стани організму; діяльність льотного складу; специфічні професійні умови, а ключовими завданнями є забезпечення високого рівня безпеки польоту та забезпечення здоров'я льотного складу.

3. Формування творення правової підтримки розвитку напряму використання електричних літаків, які використовують електромотори та акумулятори замість двигунів внутрішнього згорання і авіаційного палива.

4. Розвиток інформаційної складової адміністративно-правового забезпечення функціонування авіаційного транспорту, змістом якого є управління інформаційними потоками, що мають місце в авіаційно-транспортній системі.

5. Удосконалення професійної підготовки авіа персоналу, що багато в чому визначає успішність функціонування авіаційної галузі.

6. Формування правових основ використання безпілотної авіації, яка починає домінувати над пілотованою, що зумовлено її специфічними перевагами: більш високий рівень виживання БПЛА в умовах протидії засобів ППО супротивника внаслідок їх меншої помітності у всіх діапазонах довжин радіохвиль; можливість їх зльоту практично при будь-якому рельєфі місцевості без проведення підготовчих інженерних робіт; здатність перебування у високих ступенях готовності практично необмежений час; більш короткі терміни і менша вартість навчання операторів наземних пунктів управління БПЛА порівняно з підготовкою екіпажів пілотованих літальних апаратів; значно менша вартість (на один-два порядки залежно від цільового призначення і параметрів БПЛА) та терміни розгортання їх серійного виробництва; можливість видачі інформації споживачам практично в реальному масштабі часу; здатність функціонувати в умовах високого радіоактивного, хімічного і бактеріологічного забруднення повітря і місцевості, а також при несприятливих метеоумовах.

Встановлено, що головною рушійною силою розвитку експортного потенціалу є вирішення проблем авіапідприємств, пов'язаних з відсутністю системи дієвих державних преференцій і стимулів для авіабудування, що поглиблюються внаслідок невідповідності структури управління вимогам міжнародної кооперації та сучасним ринковим умовам. Урахування дії об'єктивних економічних законів дозволило оцінити ризики діяльності авіапідприємств, виокремити нагальні потреби значного збільшення витрат для впровадження програм імпортозаміщення, необхідності адаптації підприємств до вимог європейських стандартів, отримання державних гарантій.

За результатами досліджень під час виконання четвертого етапу науково-дослідної роботи «Взаємозв'язок експортного потенціалу авіаційного комплексу України з іншими галузями національної економіки та зовнішнього середовища», були опубліковані наступні монографії, статті та тези доповідей:

Монографії:

1. Проблеми та пріоритети економічної інтеграції транспортних систем України та ЄС. Паливода О., **Кириленко О.**, Зарубінська І., **Гращенко І.**, **Литвиненко Л.**, Савченко Л., Семірягіна М., Овсак О., Садловська І, Бугайко Д, **Новак В.**, **Разумова К.**, **Коваленко Ю.** Колективна монографія - К.: Кондор, 2023. 279 с.

2. **Наумов О. Б.**, **Наумова О. В.** Інституційне забезпечення стратегічного розвитку авіатранспортного комплексу України та його допоміжної інфраструктури. Концептуальні підходи та механізми стимулювання розвитку соціально-економічних систем та суб'єктів ринку : монографія / за заг. ред. Н. В. Шандової. – Херсон: Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2023. - С. 207-219.

3. Остапенко, Т. Г., Онопрієнко, О. Д., **Гращенко І.С.** Essence And Content Of Modern Transformation Processes In Economic Factorial Relations. Transformation of Ukraine's economy: formation of an inclusive economy system and functionality of financial inclusion : Scientific monograph. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2023. 428 p. P.42-79.

4. Krasnyuk M., Kulynych Yu., **Hrashchenko I.**, Krasniuk S., Goncharenko S., Chernysh T. Innovative management information system in post-crisis economic conditions on emerging markets (on the example of the oil and gas industry. Moderní aspekty vědy: XXXVII. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2023. P185-203.

5. **Литвиненко Л.Л.** Дослідження стратегій європейської транспортної системи. Проблеми та пріоритети економічної інтеграції транспортних систем України та ЄС колективна монографія / під заг. ред. Паливоди О.М. К.: Видавничий дім «Кондор», 2023. 279 с. С. 38-51 (в рамках виконання в Національному авіаційному університеті міжнародного проєкту програми Еразмус+ Модуль Жана Моне: Транспортна політика ЄС за № 619652-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE).

6. **Литвиненко Л.Л.** Особливості реалізації Стратегії сталої та розумної мобільності ЄС в аспекті управління транспортними засобами з вичерпаним терміном експлуатації. Проблеми та пріоритети економічної інтеграції транспортних систем України та ЄС колективна монографія / під заг. ред. Паливоди О.М. К.: Видавничий дім «Кондор», 2023. 279 с. С. 69-100 (в рамках виконання в Національному авіаційному університеті міжнародного проєкту програми Еразмус+ Модуль Жана Моне: Транспортна політика ЄС за № 619652-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE).

7. **Висоцька М.П.** Формування механізмів стимулювання розвитку авіаційного комплексу України в умовах глобальної конкуренції. Contemporary International Relations: Topical Highlights of Theory and Practice. Warsaw, Poland – 2023. с.373-394. DOI: 10.31435/rsglobal/054

Статті в наукових виданнях:

2. **Кириленко О.М.**, **Новак В.О.**, **Лук'яненко М.О.**, **Разумова К.М.**, **Гуріна Г.С.** Деякі аспекти подолання транспортної кризи в Україні. Економіка. Фінанси. Право. 2023. №3., С. 12-16. **У фаховому виданні. Категорія Б**

3. **Kurylenko O.M. Novak V.O. , Podrieza M.S.** The Place Of Organizational Culture In The Management System Of Aviation Enterprises. Electronic scientifically and practical journal “Intellectualization of logistics and Supply Chain Management” №19 (2023), P.45-50. June 2023, Kyiv **У фаховому виданні. Категорія Б**

5. **Kurylenko O.M. Novak V.O. , Podrieza M.** Key aspects of corporate responsibility of aviation enterprises. Electronic scientifically and practical journal “Intelle Chain Management” №20 (2023), P.38-45. August 2023, Kyiv <https://smart-scm.org> **У фаховому виданні. Категорія Б**

6. Мохненко А.С., **Наумов О.Б.**, Чмут О.О. Модель організаційно-економічного механізму логістичної системи підприємства. Науковий вісник Херсонського

державного університету. Серія «Економічні науки». 2023. Випуск 48. С. 19-24. **У фаховому виданні. Категорія Б**

11. Остапенко Т. Г., **Данілова Е.І.**, Попова Д. В. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції як складова корпоративного бізнесу. Наукові праці МАУП. Економічні науки. 2023. Вип. 3 (70). Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2023. – С.93-103. **У фаховому виданні. Категорія Б**

12. Krasnyuk, M., **Hrashchenko, I.**, Goncharenko, S., Krasniuk, S., Kulynych, Yu. Intelligent management of an innovative oil and gas producing company under conditions of the modern system crisis. Access to science, business, innovation in the digital economy, ACCESS Press, 4(3), 352-374, [https://doi.org/10.46656/access.2023.4.3\(2\)](https://doi.org/10.46656/access.2023.4.3(2)) **Індексується у наукометричній базі Web of Science**

13. Krasnyuk, M., **Hrashchenko, I.**, Goncharenko, S., Krasniuk, S. Hybrid application of decision trees, fuzzy logic and production rules for supporting investment decision making (on the example of an oil and gas producing company) Access to science, business, innovation in digital economy, ACCESS Press, 3(3): 278-291. DOI: [https://doi.org/10.46656/access.2022.3.3\(7\)](https://doi.org/10.46656/access.2022.3.3(7)) **Індексується у наукометричній базі Web of Science**

14. **Lytvynenko S.**, Voitsehovskiy V., Grygorak M., Gabrielova T., Patkovskiy S., Lytvynenko L. Operational management model of air carrier's cargo flows as a smart logistics tool for sustainable development. Networked Control Systems for Connected and Automated Vehicles. Lecture Notes in Networks and Systems. 2023. Vol 509. P. 13-22. **У провідному науковому виданні Швейцарії, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Scopus.**

15. Sushchenko R., Zapara Y., Saienko V., Kostyushko V., **Lytvynenko L.**, Pron S. Urban transport, logistics, and tourism: review of a cutting-edge socially-oriented approach to industrial development. Acta Scientiarum Polonorum, Administratio Locorum. 2023. №22(1) P. 101–111. **У провідному науковому виданні Польщі.**

Тези доповідей:

1. **Курьленко О.М., Novak V.O., Podrieza M.** Ethical Business Practices In The Aviation Industry. The materials of the XIX International academic professional conference “Modern management problems”: section 1. Management of transport and logistics in the conditions of European integration.- October 28, 2023. – К.: NAU, 2023..

2. **Кириленко О.М., Новак В.О.** Роль HR-менеджменту в управлінні конфліктами в організації. Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XIX I Міжнародної науково-практичної конференції. – НАУ, м. Київ, 2023

3. **Данілова Е.І., Разумова К.М., Бойко О.О.** Управлінський контроль на підприємстві при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XIX I Міжнародної науково-практичної конференції. – НАУ, м. Київ, 2023

4. **Tepnadze S.A., Evgenidze G.D., Tepnadze D.S.** Features Of Innovative Management In The Aviation Industry. The materials of the XIX International academic professional conference “Modern management problems”: section 1. Management of transport and logistics in the conditions of European integration.- October 28, 2023. – К.: NAU, 2023.

5. Зарубінська І.Б., **Лук'яненко М.О.** Актуальні проблеми менеджменту сучасних підприємств. Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XIX I Міжнародної науково-практичної конференції. – НАУ, м. Київ, 2023

6. **Наумов О.Б., Наумова О.В.** Стратегічні напрямки розвитку авіатранспортного сектору України у післявоєнний період. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (27-28 квітня 2023 р., м. Херсон – м. Хмельницький). – Херсон : Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2023. – 549 с. – С.92-94.

8. **Naumov O., Paris O., Naumova O.** Strategic directions for the development of the Ukrainian air transport sector post-war. Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XIX I Міжнародної науково-практичної конференції. – НАУ, м. Київ, 2023

9. **Коваленко Ю.,** Самойлюк О., Разінкіна Т. Аналіз бізнес-середовища підприємництва в Україні. Бізнес-аналітика: моделі, інструменти та технології: IV міжнар. наук.-практ. конф., 1-3 березня 2023 р. Київ, НАУ, 2023. 162-166.

10. **Kovalenko Y.,** Kurochka O., ShangYuan Liao. Factors of influence on the system of management of foreign economic activity of enterprises in the conditions of war. Сучасні проблеми менеджменту: XXI міжнар. наук.-практ. конф., 23 жовтня 2023 р.: тези доп. К., 2023.

11. **Разумова К.М., Данілова Е.І.,** Бойко О.О. Управлінський контроль на підприємстві при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Сучасні проблеми менеджменту: матеріали XIX міжнар. наук.-практ. конф. — К. : Нац. авіац. ун-т, 2023.

12. **Гращенко І.С.,** Єлісеєв О. М. Аналіз шляхів роботи підприємств під час масштабних криз. XIX міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми менеджменту» 20 жовтня 2023 року м. Київ.

15. **Литвиненко Л.Л.,** Павлючик І.І. Пріоритети розвитку міжнародних спільних підприємств в динамічному середовищі: міжнародний та вітчизняний досвід. Сучасні проблеми менеджменту: XVIII міжнар. наук.-практ. конф., 20 жовтня 2023 р.: тези доп. К., 2023.

15. Tsapenko O.A., Honcharuk A.M., **Lytvynenko L.L.** Challenges and solutions towards environmentally sustainable EU air transport sector. ABIA-2023: XVI міжнар. наук.-практ. конф., 18-20 квітня 2023 р.: тези доп. Київ, НАУ. 2023. Р. 26.1-26.4.

16. Kiser A.T., Soloviova D.A., **Lytvynenko L.L.** Features of implementing European Green Deal: transport of the future. ABIA-2023: XVI міжнар. наук.-практ. конф., 18-20 квітня 2023 р.: тези доп. Київ, НАУ. 2023. Р. 26.5-26.7.

18. **Висоцька М.П.,** Драчов О., Калашнікова Н. Переваги та ризики іноземних інвестицій в українську авіаційну галузь. XVI міжнародна науково-технічна конференція «ABIA-2023». — К.: НАУ, 2023. с.31.1-31.4 URL: <file:///Users/admin/Documents/стаття%20и%20тез/Висоцька.%20Конф.Авиа2023.html>

Даний анотований звіт розглянуто та обговорено на засіданні кафедри Менеджменту зовнішньоекономічної діяльності підприємств від 13.11.2023р., протокол № 13.

В результаті розгляду прийнято рішення продовжити виконання науково-дослідної роботи та перейти до п'ятого етапу: «Інструменти державного стимулювання використання експортного потенціалу та оцінка факторів його розвитку».

Завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної
діяльності підприємств

Кириленко О.М.

Науковий керівник

Кириленко О.М.

З анованим звітом ознайомилася:

Декан ФТМЛ (_____)

Мостенська Т.Л.